

Spørreliste nr. 163

FÔRPRODUKSJON

Mange av de første spørrelistene NEG sendte ut rundt 1950 hadde emner fra norsk jordbruk. I de siste tiårene har dette vært et forsømt emne, så det passet bra da to studenter kom til oss og ba om materiale: den ene er interessert i fôrproduksjon, den andre i endringer i gardens kulturlandskap.

Den spørrelista som presenteres nedenfor er ikke ment å være en utfyllende liste når det gjelder disse emnene. Den er å betrakte som en momentliste, – et utgangspunkt for det vi ønsker oss: en beskrivelse av *egne opplevelser og erfaringer når det gjelder noen endringer i norsk jordbruk i de siste 50 år, med hovedvekt på februk og fôr dyrking*. Vi har også satt inn enkelte spørsmål som kan belyse *endrede driftsformers konsekvens for jordbrukslandskapet*.

Vi er særlig opptatt av samspillet mellom *arbeidskraft, maskinpark og fôrproduksjon*. Mange opplysninger om slike forhold kan hentes fram av jordbruksstatistikken, men den enkelte gardbrukers personlige erfaringer omkring forholdene finnes ikke i noen statistikk. **Det er folks egen oppfatning av arbeidet vi vil ha: din mening om hva som er utnyttelsesverdig, dine erfaringer når det gjelder overgangen fra mange i arbeid til en- eller to-mannsdrift, og dine synspunkter på jordbrukspolitikken i løpet av perioden.**

For enkelthets skyld har vi stort sett valgt å stille spørsmålene i nåtid, men *det er viktig at du beskriver de forhold det spørres om også i fortid*. For å få struktur på besvarelsene ber vi deg beskrive forholdene ved alle eller noen av disse tidspunktene:

ca. 1935 – ca. 1955 – ca. 1970 – i dag (eller siste år du hadde kontakt med driften)

Hvor mange av tidspunktene du behandler avhenger selvsagt av hvor lenge du har hatt kontakt med jordbruk. Har du skiftet yrke fra gardbruker til annet, ber vi deg om å behandle den tid du har minner fra, og den siste tida du var aktiv. (Har du overlatt driften til yngre generasjoner kan du kanskje få dem til å skrive om forholdene i dag?) *Vær nøye med å klarlegge hva tid de ulike opplysningene refererer seg til*. Om du har byttet gard i løpet av livet ditt ber vi deg om å gi nøyaktige opplysninger om hvor enkeltinformasjonene hører hjemme.

Vi vil gjerne at du skriver ned lokale *ord og betegnelser* knyttet til fôrproduksjonen, bruksmåter, redskap, transport osv.

Vi vil gjerne ha *bilder* som har sammenheng med fôrproduksjonen, og har du bilder som viser endringer i landskapet i tidens løp er vi også interessert! Vi kopierer og returnerer.

Dersom du selv aldri har hatt tilknytning til gardsvirksomhet er vi glade om du gir listen til en du kjenner som kan svare på spørsmålene.

Listen er omfattende. **Les gjennom den før du begynner å skrive!**

Anne Moestue Göran Rosander

I. Garden og arbeidshjelpen

1. Hvordan er din relasjon til garden (eier, forpakter, bestyrer, [sesong]arbeider, "barn" på garden, "kårkall" eller "-kjerring", inngiftet etc.)? Når fikk du/fratrådte du evt. ansvar for driften?
2. Hvordan har du fått din jorbruksopplæring, og senere kjennskap til nye metoder? Kan du presiserer hva du evt. har lært gjennom kurs, forsøksordninger, reklame, maskinfirma, litteratur, radio, kollegaer eller på andre måter?
3. Gardens navn og bruksnummer? Areal (dyrka mark og utmarksarealer)? Har arealet blitt utvidet gjennom kjøp eller arv? Har arealet minnet gjennom deling, utparsellering, ekspropriasjoner? Leies jord ut?
4. Hører det seter til garden? Hvor ligger den? Er det dyrka mark der?
5. Er det satt opp nye driftsbygninger i din tid? Beskriv dem.
6. Gi et bilde av forholdene ved de ulike tidspunkt når det gjelder flg. spørsmål:
Hvor stor er familien (inklusive slektninger) som bor på garden? Er gardsdriften hovedbeskjeftigelse for deg og evt. ektefelle? Hvis ikke, hva er hoveddyrkene? Hva er eventuelle biyrker? Har hjemme- eller borteboende barn regelmessig deltatt i arbeidet, f.eks. i feriene? Antall ansatte? I hvor stor utstrekning blir det leiet inn ekstrahjelp ved slått og skurd? Gi gjerne omtrentlig årsverk.
7. Har garden tilleggsnæringer, – hva slags (eks.: snøpløying, salg av ved eller juletrær, turistinntekter, skog)?

II. Jord, avling og kulturlandskap

Ta utgangspunkt i de ulike tidspunkt og svar på følgende:

8. Hva dyrkes og hvordan er arealutnyttelsen? Er det blitt dyrka korn til melproduksjon? Hva slags mel – til folk eller til dyr? Driver garden hagebruk for salg? Er det tatt i bruk nye kulturvekster? Hvilke, når?
9. Hvordan blir innmark og utmark gjødslet? Har man brukt mer uvanlige gjødseltyper i din tid (f.eks. benmel, guano, fiskeavfall, tang, aske, mergel)?
10. Har det funnet sted endringer i måten å bearbeide jorda på? Fortell om de viktigste endringene – tidfest disse. Driver garden økologisk dyrking?
11. Er det utført arealplanering, grøfting eller bekkelukking på garden? Når? Hvor viktig har tilskuddsordningene vært for gjennomføring av slikt arbeid?
12. Har garden nydyrka områder i perioden? Når? Hva ble arealene brukt til før de ble oppdyrka? Er tidligere dyrka mark lagt ut til beite/ikke lenger produktiv mark?
13. Har, eller har garden hatt, områder med rydningsrøyser (flere mindre steinrøyser)? Hva vet du om tidligere bruk av dette området? Hvis røysene er

fjernet, når skjedde det? Hva ble eventuelt disse steinmassene brukt til? Hvordan brukes området i dag?

14. Hva synes du er de største forandringene i landskapet (innmark og utmark) rundt garden og i bygda i din levetid?

III. Husdyrhold

15. Angi besetningens størrelse og sammensetning av buskapen på de ulike tidspunkt. Hvordan er dyra anskaffet? Foretrekkes spesielle raser? Hvorfor? Endringer, hvorfor?

16. Hvis garden av ulike grunner har sluttet med husdyr, hvorfor skjedde dette? Hvordan synes du det har endret livet på garden?

17. Når skaffet man melkemaske på garden? Hvilken innvirkning hadde dette på arbeidsdeling og arbeidsopplegg?

IV. Fôrproduksjon: maskiner og transport

18. Når fikk man traktor på garden? Hva slags traktor (merke og årsmodell)?

19. Hva slags maskiner er brukt i *fôrproduksjonen* ved de ulike tidspunktene? Nevn det som finnes på garden, både til jordbearbeiding og innhøsting. Hvilke redskap og vogntyper er brukt i transport av høy og andre fôrtyper (når kom endringer i transportteknikken)? Når ble de ulike maskinene kjøpt? Hvorfor akkurat da? Husker du fabrikkmerke? På hvilken måte er maskinene blitt anskaffet (Felleskjøpet, maskinforretning, selger på besøk, kjøp pr. annonse)?

20. Hvordan er maskinkjøpene finansiert? Har flere gardsbruk kjøpt redskap og maskiner i fellesskap? Hvilke gardsbruk, hvilke maskiner? Består fellesskapet ennå?

21. Blir det leid inn maskinhjelp? Med eller uten mannskap? Hvorfra?

22. Blir det ennå brukt ljà i spesielle situasjoner?

V. Ulike fôrtyper: slått, konservering, lagring, salg

23. Vi vil gjerne at du forteller om slåttonna: folkene, arbeidsdeling, redskapsbruk, måltider og mat, arbeid og hvile, glede og sorger.

24. Fortell om ulike former for høytørking, om hesjing (hvordan så hesjene ut?), såting, staking, varmluftstørking etc. Har man presset høy? Vær så nøye du kan med tidfesting.

25. På hvilken måte blir de ulike fôrtyper lagret? Når ble f.eks. silo tatt i bruk? Beskriv silotypen. Er rundballpressing av grassurfôr brukt? Når begynte man med det? Vakuummetoden? Skriv gjerne utførlig, og vær så presis som mulig med tidspunktene!

26. Tror du at garden begynte med nye metoder for konservering og lagring seint eller tidlig, sammenlikna med bygda forøvrig?

27. Selger garden fôr? Iblant eller regelmessig? Kunder?

28. Har garden hatt utslått i din tid? Hvordan ser eventuell tidligere slåttemark ut i dag? Er det røyser i områdene? Har man slått på setervollen? Når?

VI. Annet fôr, beiting

29. Beskriv så nøyaktig du kan beitepraksis for ulike dyreslag på de ulike tidspunkt: utmarksbeite, kulturbeite, "null-beiting". Oppgi beitetidas lengde (dato vår og høst). Fikk dyra tilleggsfôr på beite? Salt? Har det forekommet vinterbeiting av gras og lyng? Har dyra vært inne hele året?

30. Fortell om ulike typer *tilleggsfôr* som har vært brukt på garden i manns minne (f.eks. reinlav, myrhøy, kjerringrokk, mose, lauv [hva slags], skav, beit, fiskeavfall, tang og tare). Var det vanlig eller bare brukt i nødstilfelle? Hvordan ble tilleggsfôret samlet og lagret? Til hvilke dyreslag ble det brukt? Omtrent når sluttet man med de ulike typene?

31. Er det brukt *sørpefôr* i din tid? I så fall, hvordan ble det laget?

32. Brukes halm til fôr? Fortell om utvikling og endring i måten å bruke halmen på, – halmpressing, tilsetninger, luting, ammoniakkbehandling osv.

33. Hvor mye og hvilke typer *kraftfôr* blir kjøpt inn? Til hvilke dyreslag?

34. Når ble tran og mineralblandinger tatt i bruk? Hva slags mineralfôr?

35. Blir det kjøpt *annet fôr* i tillegg? Fast – eller under spesielle forhold?

VII. Noen personlige spørsmål

36. Har jordbrukspolitiske beslutninger og subsidiopolitikk innvirket på arealdisponering og driftsprofil? Hvordan? Din mening om dette?

37. Er det andre faktorer som har hatt betydning for valget av driftsprofil (personlige interesser, private forhold o.l.)?

38. Hva vurderer *du selv* som de største endringene i jordbruket i din tid?

39. Hva er ditt syn på miljøspørsmål i landbruket?

40. Har du hørt gardbrukere omtalt som "produsenter av (fritids)landskap"? Hva slags tanker gjør du deg om dette?

41. Trives du i landbruket? Har dette endret seg over tid? Hvordan?

42. Hvilke tanker gjør du deg om framtiden for gardsdrift i Norge? Hvis du har barn, håper du at de skal bli gardbrukere?